

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ,
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ**

ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ
1937**

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.α.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἐκ τοῦ Ἀρχείου Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν Αὐστρίας (Βιέννης)

Μία διπλωματικὴ ἔκθεσις τὸ πρῶτον δημοσιευομένη

ὕπο

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ

I

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος ὅστις θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ δώσῃ εἰς γενικὰς ἀδράς γραμμὰς μίαν σκιαγραφίαν τῆς κοινωνικῆς, πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς καταστάσεως τῆς Ἡπείρου κατὰ τὴν τελευταίαν ἑκατονταετίαν τῆς Τουρκοκρατίας καὶ νὰ ἀναπλάσῃ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς τὸ πνεῦμα τῆς τότε ἐποχῆς, θὰ σταματήσῃ μὲ ἰδιαιτέραν προσοχὴν εἰς τὴν κατωτέρω διπλωματικὴν ἔκθεσιν ποὺ ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος 1868 ἀπὸ τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Πρῶξενον τῆς Αὐστρίας *Z w i e d i n e k*.

Ἡ ἔκθεσις αὐτὴ δημοσιευομένη κατωτέρω ἐν μεταφράσει ἐκ τοῦ πρωτοτύπου Γερμανικοῦ ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰς γραμμὰς ταύτας εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Αὐστρίας (Βιέννην) κατόπιν ἀναδιωρητικῆς ἐργασίας, ἀποτελεῖ δὲ μίαν πηγὴν πρώτης τάξεως σχετικῶς μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου κατὰ τὰ τελευταῖα 100 χρόνια πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς της.

Συνήθως τὰ ἐπίσημα διπλωματικὰ ἔγγραφα διακρίνει ἡ τυπικότης καὶ ἡ ἐρηότης τῶν ἐκφράσεων, μαζὶ μὲ μίαν λακωνικότητα ὡς πρὸς τὴν διατύπωσιν.

Ἐν τούτοις ὅμως ὁ ἀναγνώστης θὰ πεισθῇ ἀπὸ τὴν διατύπωσιν τῆς ἐκθέσεως τοῦ Αὐστριακοῦ διπλωμάτου, ὅτι αἱ κρίσεις καὶ αἱ διπλωματικαὶ ὑποδείξεις του εἶναι συνδυασμέναι καὶ μὲ λογικὴν ἄποψιν ὡς ἐπίσης καὶ μὲ ἀσυνήθη διὰ διπλωματικὰ ἔγγραφα ἐγκατάμειξιν προσωπικῶν γνωμῶν εἰς τὰς ὁποίας δίδεται ὁ τόνος μιᾶς συναισθηματικῆς ἀποχρώσεως.

Καὶ ἔτσι μὲ τὰ ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἐκθέσεως ὑποβοηθεῖται καὶ ὁ ἀναγνώστης νὰ συναγάγῃ μόνος του μερικὰ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὰς μυχίας ἰδίως σκέψεις τῆς Αὐστριακῆς πολιτικῆς ἐναντι τῆς Τουρκοκρατουμένης τότε Ἡπείρου, δεδομένου ὅτι γύρω ἀπὸ τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βλέψεις τῆς Αὐστρίας ὡς πρὸς τὴν Ἡπειρον ἐπεκράτησαν ἀσύστατοι θεωρεῖαι καὶ ἐξηνέχθησαν γινῶμαι αἱ ὁποῖαι συνδυασθεῖσαι

πρὸς τὴν γενικωτέραν ἐχθρικήν ὄντως πολιτικὴν τῆς Αὐστριακῆς διπλωματίας ἐναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, πόρρω ἀπέχουν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐν σχέσει μετὰ τὴν πραγματικὴν Αὐστριακὴν πολιτικὴν ὡς πρὸς τὴν Ἑπίρην τοῦλάχιστον.

Κατὰ ταῦτα, τὸ δημοσιευόμενον κανωτέρω βαρυσήμαντον ἱστορικὸν ἔγγραφον ἀποκαθιστᾷ ἴσως διὰ πρώτην φοράν καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν.

Πρὸς τὸν σοφὸν δὲ ἐν Βιέννῃ Καθηγητὴν *Schmithal*, ὅστις παρέσχεν ἡμῖν ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν του κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναδιφηστικῆς ἡμῶν ἐργασίας ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐκφράζομεν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς θερμοτάτας εὐχαριστίας μας, εἰμεθα δὲ βέβαιοι ὅτι θὰ δοκιμάσῃ ἐξαιρετικὴν χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν πληροφορούμενοι ὅτι τὸ ἐπίσημον ὄργανον τῶν Ἑπειρωτικῶν μελετῶν, τὸ ὁποῖον ἴδρυσεν καὶ διευθύνει μετὰ ἀκαταπόνητον φιλοπονίαν καὶ μετὰ φλογερὸν ἐνθουσιασμόν ὁ διαπρεπὴς τῆς Ἑπίρου Ἱεράρχης *Σπυρίδων*, ἔταξεν ὡς κύριον σκοπὸν τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐργασίας καὶ τοῦ παντοειδοῦς διαφωτισμοῦ τὴν ἀποκατάστασιν ἀκριβῶς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, τὴν ὁποῖαν ὁ χρόνος ἀφ' ἑνὸς καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη ἀφ' ἑτέρου ἠλλοίωσαν ἢ παρεποίησαν εἰς πολλὰ σημεῖα.

Ἀθήναι, Σεπτέμβριος 1937

II

Τὸ κείμενον τῆς ἐν λόγῳ διπλωματικῆς ἐκθέσεως ἔχει ὡς ἐξῆς, κατόπιν μεταφράσεως ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ :

Ἰωάννινα 24 Ἰουνίου 1868

Πρὸς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν

Βιέννην

Προτιθέμενος ὅπως δώσω εἰς τὸ Σὸν Ὑπουργεῖον μίαν εἰκόνα τῆς ἐν Ἑπίρῳ πολιτικο-κοινωνικῆς καταστάσεως, κατόπιν εἰδικοῦ ταξιδίου μου εἰς ὄρισμένας ταύτης περιοχάς, εἶμαι ὑποχρεωμένος διὰ τὴν ἀκριβεστέραν καὶ πληρεστεράν του θέματος διατύπωσιν καὶ διεξαγωγὴν, νὰ διαιρέσω τοῦτο εἰς τρία κεφάλαια, ἕκαστον τῶν ὁποίων περιλαμβάνει ἐντυπώσεις μου ἐκ τῶν κυριωτέρων Ἑπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθην.

Εἰς τὸ πρῶτον συγκαταλέγω τὴν *Ρσαμουργιάν* μετὰ τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῶν *Φιλιατῶν*, *Μαργαριτίου* καὶ *Δελβίνου* καὶ μετὰ τὸ διοικητικὸν κεντρικὸν σημεῖον τὸ τοποθετημένον εἰς τὸ *Ἀργυρόκαστρον*, ἔδραν *Μουτσερίφου*.

Λόγῳ τοῦ ὁμοιογενοῦς τοῦ πληθυσμοῦ, τῆς ταυτότητος τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ὡς καὶ τῆς συμπτώσεως πολλαπλῶν συμφερόντων, εἶμαι ἠναγκασμέ-
νος νὰ συμπεριλάβω εἰς τὰς ἀνωτέρω μνημονευόμενας ἐπαρχίας καὶ τὴν
Παραμυθίαν, καίτοι αὕτη ἀνήκει ἀπὸ διοικητικῆς ἀπόψεως εἰς τὰ Ἰωάννινα.

Ὅσαύτως συμπεριλαμβάνω εἰς τὸ προκείμενον κεφάλαιον καὶ τὴν *Πάργαν*, ἃν καὶ ἔχω τὴν γνώμην καὶ πιστεύω ὅτι αὕτη ὅλως ἀδίκως ὑπήχθη ὑπὸ
τὸν Μοντενεγρίνην Πρεβέζη.

Ἡ ἀνωτέρω περιοχὴ περιλαμβάνει τὸ ὠραιότερον καὶ πλουτοπαραγω-
γικώτερον τμήμα ὁλοκλήρου τῆς Ἠείρου.

Α'.

Ἀναχωρῶν τις ἀπὸ τὴν γυμνὴν καὶ ἀποψιλωμένην περιοχὴν τῶν Ἰω-
αννίνων καὶ ἀντικρύζων τὰ πρῶτα ὑψώματα τῆς *Τσαμουργιάς*, μένει ἀμέ-
σως μὲ τὴν χτυπητὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἐκεῖ πέρα τὸ ἔδαφος καὶ ἡ φύσις
προλαμβάνουν μίαν ἄλλην διαμόρφωσιν.

Εἰς τὴν θέαν τῶν γυμνῶν λίθων ὑπείσέρχεται μία πλουσία βλάστησις,
αἱ δὲ πεδιάδες, διαρρεόμεναι ἀπὸ πολυαριθμούς ποταμίους καὶ ἐκ φύ-
σεως γόνιμοι, παρέχουν πάντοτε εἰς τοὺς ἀγροτικούς πληθυσμούς τὴν ὑπό-
σχεσιν μιᾶς πλουσίας συγκομιδῆς.

Καίτοι δὲ εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς εὐδοκιμοῦν τὰ σιτηρὰ καὶ τὰ διά-
φορα εἶδη τῶν ὀπωρῶν, αἱ χαμηλότεραι τοιαῦται παράγουν ὅλα τὰ εἶδη
τὰ παραγόμενα εἰς τὰ θερμὰ κλίματα.

Αἱ ἀγροτικαὶ ἐκτάσεις *Παραμυθιάς*, *Μαργαριτίου*, *Φιλιατῶν* καὶ *Δελ-
βίνου* μὲ κατέπληξαν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους των,
ὡσαύτως ἡ περιοχὴ τῆς *Πάργας* μὲ τὰ δάση τῶν ἐλαιῶνων, τοὺς ἀπεράν-
τους κήπους πορτοκαλιῶν καὶ λεμονιῶν καὶ τὰ ἐκ πεύκων καὶ κέδρων δένδρα
τῆς καθιστῶσιν ταύτην ἴσως μίαν τῶν ὠραιότερων καὶ ἀξίαν προτιμήσεως
περιοχῶν τῆς Ἠείρου.

Ἐν ἀντιθέσει ὁμως πρὸς τὴν φυσικὴν αὐτὴν εἰκόνα τοῦ πλούτου καὶ
τῆς φυσικῆς ὠραιότητος ἡ ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ δυστυχῶς κατάστασις τῶν
μερῶν αὐτῶν εἶναι ἀκόμη λίαν καθυστερημένη εἰς βαθμὸν μάλιστα τοιοῦτον,
ὅστε ἡ εἰκὼν τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρίων εἶναι εἰκὼν παρακμῆς, πρωτογά-
νου κατωστάσεως, φτώχειας καὶ κακομοιρίας.

Τὸ ἀπώτατον καὶ βαθύτατον αἴτιον τῆς λυπηρᾶς αὐτῆς πολιτιστικῆς
καταστάσεως πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν ἐπάνθησιν καὶ τὴν ἀκμὴν ἐνὸς
κυριαρχοῦντος φεουδαρχικοῦ ἐμπορίου.

Εἰς ὁλόκληρον τὴν *Τσαμουργίαν* ὁλόκληρον τὸ ἔδαφος δὲν εἶναι ἀπο-
κλειστικὴ ἰδιοκτησία τοῦ καλλιεργοῦντος, ἀλλ' ἀνήκει εἰς Ὀθωμανοὺς *Μπέ-
ηδες* καὶ *Ἀγάδες*, μέρος δὲ τούτου καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἐνῶ οἱ Χριστιαν-
οὶ κάτοικοι ἀπολαμβάνουν μόνον μέρος τῆς συγκομιδῆς.

Οὕτω δ' Ἄλβανος κυρίαρχος ὅστις διήρχετο προηγουμένως τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς ἢ ὡς ὑποτελής τοῦ Σουλτάνου ἢ ὡς μισθωτός, κατὰ τὰς πολεμικὰς περιόδους, ἐπαναπαύεται ἤδη εἰς τὴν παλαιὰν πατρικὴν του οἰκίαν λαμβάνων τὴν δεκάτην τῶν προϊόντων τῶν κτημάτων του χωρὶς νὰ ἐξοδεύῃ διὰ τὴν καλλιέργειάν των οὔτε μίαν δεκάραν, ἐπιζητεῖ δὲ παραλλήλως νὰ ἀποκομίσῃ ἀπὸ τοὺς ἐνοικιαστὰς Κυβερνητικοὺς τὰ μεγαλύτερα κέρδη χωρὶς νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὰς ζημίας τὰς ὁποίας ἐπισωρεύει εἰς τοὺς χωρικοὺς.

Αἱ ἐπιβλαβεῖς συνέπειαι ἐνὸς τοιούτου φεουδαρχικοῦ καὶ μισθώσεως ἐμπορίου διὰ τὴν ἐδαφικὴν καλλιέργειαν, εἶναι ἐπιστημονικῶς ἀποδεδειγμένα, ἐπὶ πλέον ὅμως εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν ἡ δουλεία τοῦ ἐδάφους ὑποθάλλει τὴν ὀκνηρίαν τῶν Ὀθωμανῶν ἐνῶ ταυτοχρόνως παραλύει τὴν δρασίαν τῶν ἐναρέτων Χριστιανῶν.

Οὕτω ἐξηγεῖται τὸ ἰδιόρρυθμον φαινόμενον κατὰ τὸ ὁποῖον, εἰς πολλὰ τμήματα τῶν ὡς ἄνω ἐπαρχιῶν, τὸ εἰς ἓν θρησκευτικὸν δόγμα ἀνήκον τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ παραμένει τελείως ἀδρανὲς καὶ οἰκεία βουλήσει ἄεργον ἀποζῶν μόνον ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὸν ἰδρώτα τῶν εἰς τὸ ἄλλο θρησκευτικὸν δόγμα ἀνηκόντων ὑπηκόων.

Εἰς τὴν *Παραμυθίαν* ἦτις ἀριθμεῖ 700 οἰκίας, *Μαργαρίτιον* μὲ 450, εἰς *Φιλιάτες* μὲ 200 καὶ εἰς *Δέλβινον* μὲ 400 οἰκίας, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ὁποίων πλέον τοῦ ἡμίσεως ἀνήκουν εἰς Τουρκικὰς οἰκογενείας, δὲν ὑπάρχει οὔτε εἰς *Μουσουλμάνος* ὅστις νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, ὡς ἐπίσης οὐδεὶς ὅστις νὰ ἀσκῇ ἐμπόριον ἢ βιομηχανικὴν ἐπιχείρησιν.

Ὅλοι ἐξαρτῶνται, μὲ ὄλας τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς των, ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν σκληρὰν φορολογικὴν πίεσιν μόλις δρέπουν μίαν μηδαμινὴν ἀμοιβὴν ἐκ τῶν κόπων των καὶ συνεπῶς ἢ ἀπομακρύνονται εἰς ἄλλα μέρη ἢ μεταναστεύουν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς καλλιτέρευσιν τῶν ὄρων τῆς ζωῆς καὶ ἐγκατάστασιν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρας συνθήκας καὶ προϋποθέσεις.

Οὕτω λόγφ τῆς ἀδίκου κατανομῆς τοῦ πλούτου καὶ τοῦ ἐδάφους παρατηρεῖται μία ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας μία σταθερὰ μείωσις τοῦ Τουρκικοῦ στοιχείου (λόγφ τῆς συνεχοῦς στρατολογίας καὶ ἐπιστρατεύσεως) ἔχει ὡς ἀντίκτυπον τὴν αὐξήσιν τοῦ Χριστιανικοῦ τοιούτου.

Θὰ ἐρωτήσῃ τις ἤδη : Πῶς ἀντικρῦζει τὸ φαινόμενον ἡ Κυβέρνησις καὶ ποίαν στάσιν λαμβάνει πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως ;

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι μόλις ὀλίγοι δεκαετηρίδες παρῆλθον ἀφ' ὅτου ἀνέλαβε τὴν πραγματικὴν κυριαρχίαν τῶν μερῶν αὐτῶν, δεδομένου ὅτι πρότερον λόγφ τῆς ὑπερβολικῆς ἐπιρροῆς τῶν Ἄλβανῶν ὑπηκόων, ἦτο μόνον τυπικὴ καὶ φαινομενικὴ.

Καὶ ἐνῶ κατώρθωσε παρὰ τὴν τρομερὰν ἀντίστασιν τῶν Ἄλβανῶν

Μπέηδων νὰ θραύσῃ ἐνόπλιως τὴν δυνάμιν των, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μεταβάλλῃ ταυτοχρόνως καὶ τὸν χαρακτήρα τούτων ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ἐπὶ ἑκατονταετηρίδων ὀλοκλήρων στηριζομένας παλαιὰς παραδόσεις καὶ ἔξεις, οὔτε δὲ ἦτο κατορθωτὸν τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ πληθυσμοῦ τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε εἶχεν ὡς ἀποκλειστικὸν προορισμὸν τὸν πόλεμον καὶ τὴν λαφυραγωγίαν νὰ μεταβληθῇ ἀποτόμως εἰς ἡσύχους, ἐργατικούς καὶ βιομηχάνους πολίτας.

Διὰ τὰς ἐπιδημίας συνεπῶς τῆς ὅλης πολιτιστικῆς, κοινωνικῆς καὶ διοικητικῆς καταστάσεως τοῦ παρελθόντος δὲν φέρει εὐθύνην ἡ παροῦσα Κυβέρνησις, ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ θὰ ἀπῆται τις παρὰ ταύτης εἶναι ἡ ἀναγνώρισις ἀφ' ἑνὸς τῆς κρατούσης δυστυχίας τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν καλλιτέρευσις τῆς διοικήσεως διὰ μίαν μελλοντικὴν βελτίωσιν τῶν πραγμάτων καὶ συνθηκῶν τῆς ζωῆς.

Ὡς πρώτη ὁμως προϋπόθεσις διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς μελλοντικῆς αὐτῆς βελτιώσεως θὰ ἦτο μία δικαία κατανομή τῶν φόρων καὶ μία τροποποίησις τοῦ κρατοῦντος φορολογικοῦ συστήματος.

Κατὰ τὴν κρατοῦσαν νομοθεσίαν ὁ μὲν κυρίαρχος ἰδιοκτῆτης πληρῶναι φόρους διὰ τὸ $\frac{1}{3}$ τοῦ εἰσοδήματος, ὁ δὲ χωρικός ἐπὶ τῶν ὑπολειπομένων $\frac{2}{3}$ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ συνυπολογίσῃ τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως καὶ καλλιεργείας τοῦ κτήματος παραλλήλως πρὸς τὴν καταβολὴν ἑνὸς εἰδικοῦ φόρου Βεργὶ καλουμένου καὶ ὑπολογιζομένου ἐπὶ τοῦ ὅλου τῆς συγκομιδῆς.

Ἀνεξαρτήτως ὁμως τῆς ὡς ἄνω ἀπόψεως προβάλλει καὶ μία ἄλλη τελείως ἀδικος, καθ' ἣν ὁ Τοῦρκος ἢ Ἀλβανὸς αὐθέντης καὶ κυρίαρχος εἶναι ἀπηλλαγμένος παντὸς βάρους ἐπὶ τοῦ $\frac{1}{3}$ τῶν εἰσπραττομένων πάσης φύσεως εἰσοδημάτων, ἐνῶ θὰ ἦτο στοιχειωδῶς δίκαιον νὰ μὴν εἶναι ἀπηλλαγμένοι τῶν βαρῶν τοῦλάχιστον διὰ τὸ $\frac{1}{3}$.

Πρὸς τὴν βασικὴν ὁμως αὐτὴν ἀνισότητά προβάλλει εἰς τὴν πρᾶξιν καὶ ἡ ἀύθαιρσία.

Ὁ Τοῦρκος δῆλον ὅτι κυρίαρχος δὲν ἀρκεῖται μὲ τὸν νόμιμον $\frac{1}{3}$, ἀλλὰ πιέζει τοὺς χωρικούς καὶ ἐπιβάλλει αὐτοὺς εἰς πολυειδεῖς καταναγκασμούς, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς ἔχει τὴν τόλμην καὶ τὸ θάρρος νὰ ἀποφύγῃ, δεδομένου ὅτι ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν δικαιοσύνην διὰ τὰς πιέσεις αὐτάς δὲν εὐρίσκει ἀνάλογον προστασίαν ἐκ μέρους τῶν δικαστηρίων.

Ἐφ' ὅσον δὲ κατὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτιθεμένους ὑπολογισμοὺς δὲν ἔχει ὑπὸ τὴν κατοχὴν καὶ ἰδιοκτησίαν του οὔτε τὸ ἥμισυ τῶν κόπων του· οὐδὲν τὸ ἄπορον ὅτι ἐν τέλει χάνει τὴν ὄρεξιν πρὸς ἐργασίαν καὶ περιφέρει ἐν μέσῳ ἀπογοητεύσεων τὴν ἀπαθλιωμένην ὑπαρξίν του ὡς σκιάν καὶ ῥάκος.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἐπιβάλλεται ἡ σθεναρὰ Κυβερνητικὴ ἐπέμβασις καὶ βοήθεια, δεδομένου ὅτι πρέπει ἡ Κυβέρνησις νὰ δίδῃ καὶ ἀνακαλύψῃ ὅτι τὸ συμφέρον τῆς δὲν εἶναι τὰ ταχθῆ μετὰ τὸ μέρος τῶν ἀνέργων Μπέηδων καὶ αὐθεντῶν, ἀλλὰ μὲ ἕκαστον τῶν ἐργαζομένων χωρικῶν, τῶν ὁποίων πρέ-

πει πρὸ παντὸς νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν καὶ νὰ προστατεύσῃ ἀπὸ τὰς ἀνόμους ἀνισότητας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου εἶναι ἐκεῖνος ὅστις τὰ μάλιστα συντείνει εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Χώρας, μέχρι τοῦδε ὅμως ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπῆρξε ἀτυχής.

Ἄλλὰ καὶ κἀκεῖ ἄλλο σπουδαιότατον πρέπει νὰ προστεθῇ εἰς τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθειμένας ἀπόψεις. Τὸ γεγονός ὅτι ὀλόκληρον τὸ βάρος τῆς φορολογίας πίπτει εἰς τοὺς ὄμους τοῦ Χριστιανοῦ χωρικοῦ παρατηρεῖται καὶ κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν λοιπῶν κτηματικῶν συναλλαγῶν, μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα ὥστε οἱ Χριστιανοὶ νὰ πληρῶνουν κατὰ μέσον ὄρον πλεόν τοῦ διπλασίου ἢ οἱ Τοῦρκοι.

Καὶ διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς ἓν παράδειγμα μεταξὺ πολλῶν τὰ ὅποια θὰ ἠδυνάμην νὰ παραθέσω, ἀναφέρω ὅτι ὁ Μαλὶκ - Πασᾶς, ἓνας ἐκ τῶν πλουσιωτέρων Τουρκαλβανῶν πληρῶνει διὰ τὰς πολλὰς οἰκίας, τῶν ὁποίων εἶναι ἰδιοκτῆτης, μόνον 250 γρόσια, ἐνῶ ὑπάρχουν Χριστιανοὶ οἱ ὅποιοι διὰ μίαν μόνον οἰκίαν ἀξίας περίπου 6000 γροσίων πληρῶνουν τὸ αὐτὸ ποσόν.

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη πρὸ 9 ἐτῶν προέβη εἰς τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς θεσμοῦ διὰ τὴν σύνταξιν ἑνὸς νέου κτηματολογίου.

Ἰδρυσε δὴλον ὅτι ἐν Συμβούλιον ἀποτελούμενον ἐκ 30 περίπου προσώπων καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐτησία ἀποζημίωσις ἀνήρχετο εἰς 50000 φλωρίνια.

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ νέον κτηματολόγιον δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν ἰσχυρῶν, ὡς ἐκ τούτου εἰς ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν τοῦ Πασαλικίου Ἀργυροκάστρου καὶ Βερατίου ἐσταμάτησεν ἡ ἐργασία, ἀφ' ἑνὸς μὲν προσκρούουσα εἰς τὰς ἀντιδράσεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Κυβερνήσεως.

Ὅπου δὲ πραγματικῶς εἰσῆχθη τὸ νέον Κτηματολόγιον, ὡς π.χ. εἰς τὸ Πασαλίκιον τῶν Ἰωαννίνων καὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ Μοντεσεριφλικίου τῆς Πρεβέζης, ἡ ἐκτίμησις καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐδάφους ἐγένετο κατὰ τοιοῦτον ἐπιπόλαιον τρόπον ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ληφθῇ ὡς βᾶσις διὰ μίαν δικαίαν φορολογίαν.

Ἰδιαιτέρως ἀξίζει νὰ γείνη μνεῖα διὰ τὰς κτηματολογικὰς σχέσεις τῆς Πάργας, δεδομένου ὅτι αὐταὶ παρουσιάζουν μίαν ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς μυωπίας τῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ συμφέροντά της.

Τὰ δεινὰ τῆς Πάργας, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς Ἱστορίας.

Ἀποφασίσαντες δηλαδὴ νὰ μὴ ὑποταχθοῦν εἰς οὐδένα σατράπην, ἐγκατέλειψαν οἱ κάτοικοι τῆς τόσον ἄλλοτε ἀνθούσης ἐκείνης περιοχῆς τὰ σπίτια καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων των καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν ξένην.

Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ ἐνεφανίσθη ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὡς κυρίαρχος καὶ ἐπετράπη ἡ ἐγκατάστασις ἀφ' ἑνὸς μὲν μικροῦ ἀριθμοῦ Τοῦρ-

κων ἐκδιωχθέντων ἐκ Πελοποννήσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ μερικῶν ἐκ τῆς ἑξορίας ἐπανακαμψασῶν Παργινῶν οἰκογενειῶν, ἐπὶ τῷ ὄρω ὅπως πληρώσουν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Ταμεῖον $\frac{4}{10}$ τῶν ἐκ τοῦ ἐδάφους εἰσοδημάτων των.

Κατὰ τὸ ἔτος 1836 προσετέθη εἰς τὰ $\frac{4}{10}$ καὶ $\frac{2}{10}$ εἰς τρόπον ὥστε οἱ φόροι ἀνῆλθον εἰς 45%.

Κατὰ τὸ ἔτος 1847 ἔξεμισθωσεν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν τῆς Πάργας εἰς τὸν Ρεσῆτ-Πασᾶν, Ριφᾶτ-Πασᾶν καὶ δύο ἄλλους ἐξέχοντας Τούρκους ἐπὶ τῷ ὄρω ὅπως καταβάλλουν εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν Ταμεῖον τὸ ὅλον ἑτησίως 115.000 γρόσια.

Καίτοι δὲ τὰ 45% τῶν προσόδων, τὰς ὁποίας οἱ Παργινοὶ κατέβαλλον εἰς τὸν αὐθέντην, ἀντεπροσώπευον 50.000 γρόσια, ἐν τούτοις ἡ Ὑψηλὴ Πύλη πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐξεχώρησεν τὰ δικαιώματά της εἰς τὸν Ρεούφ Μπέην, υἱὸν τοῦ Ριφᾶτ-Πασᾶ, ἔναντι μιᾶς δωδεκαετοῦς ἐκμισθωτικῆς προπληρωμῆς, δηλαδὴ παρητήθη διὰ παντὸς ἐπὶ τῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πάργας δικαιωμάτων της, διὰ τὴν ἀπόκτησιν μόλις ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἑκατομμυρίου γροσίων.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας πᾶσα ἐλπίς τῶν κατοίκων περὶ καλλιτερεύσεως τῶν σχέσεών των ἀπέπτη, παρακωλυομένης παραλλήλως καὶ τῆς ἐξελέξεως τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας, ἐφ' ὅσον τὰ εἰσπραττόμενα ποσὰ δὲν ἦσαν ἀντάξια τῶν πωλουμένων ἀντικειμένων.

Πρὸς ἐρμηνείαν μιᾶς τοιαύτης ἀξιοθρηνήτου ἐμπορικῆς συναλλαγῆς πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἢ ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη δὲν ἐγνώριζεν τὴν ἀξίαν τῆς ἐδαφικῆς καταστάσεως τῆς Πάργας, ἢ ὅτι δὲν ἤθελε νὰ τὴν γνωρίσῃ.

Β'.

Καὶ ἤδη κατόπιν τῶν ἀνωτέρω ἐγκαταλείποντες τὴν περιοχὴν Τσαμουργιάς εἰσερχόμεθα εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἐντυπώσεών μας ἐκ τοῦ δευτέρου συμπλέγματος τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν τὰς ὁποίας ἐπεσκέψθημεν, δηλαδὴ τῆς Χιμάρρας μετὰ τῆς περιοχῆς της.

Ἐκ τῶν 33 χωρίων τὰ ὁποῖα ἐκόσμου ἄλλοτε τὰ ὑψώματα καὶ τὴν κοιλάδα τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρεων ὑπάρχουν τώρα μόνον περὶ τὰ 10, τὰ ὁποῖα διετήρησαν τοῦλάχιστον ἓνα μέγα μέρος τῆς προγενεστέρως των ἀνεξαρτησίας μαζὺ μὲ ὅλα τὰ κεκτημένα κυριαρχικά των δικαιώματα.

Εἰδικῶς 7 χωρία δηλαδή: Κίραγυ, Χιμαγα, Vonno, Drymades, Paliassa, Piliari καὶ Kondesi, εἶναι ἀπηλλαγμένα παντὸς φόρου καὶ καταβάλλουν εἰς τὸ δημόσιον Ταμεῖον μόνον ἓν ἀσήμαντον ποσόν.

Ἐν περιπτώσει ὅμως πολέμου ὑποχρεοῦνται νὰ στέλλουν στρατιώτας τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 1000.

Ἀντιθέτως ἡ διεύθυνσις καὶ διοίκησις τῶν ἐσωτερικῶν των ὑποθέσεων

ἔχει ἀφεθῆ ἀνηπερεάστος καὶ ἀνέπαφος καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐπάτησεν εἰς τὸ ἔδαφος των οὐδὲ εἰς Τουρκίας πολιτικὸς ὑπάλληλος.

Μόλις τώρα καὶ διὰ πρώτην φοράν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀπεφάσισε νὰ ἀποστείλῃ ἓνα Μουδέρην εἰς τὸ χωρίον Χιμάρασαν.

Καίτοι δὲ τὸ κλίμα εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν εἶναι πολὺ τραχύτερον παρὰ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Τσαμουργιάς, ἐν τούτοις ἡ καλλιέργεια δημητριακῶν εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς ἀραιὰς πεδινὰς ἐκτάσεις πλησίον τῆς θαλάσσης, ἐνῶ ἀντιθέτως εἰς τὰς πετρώδεις περιοχὰς καὶ τὰς ὄρεινὰς ἐκτάσεις τὰς σκεπασμένας ὑπὸ χιόνος καὶ κατὰ τὸν μῆνα ἀκόμη Μάϊον εὐδοκιμοῦν μόνον πεῦκα καὶ ἔλατα· ἀντιθέτως ὁμως πρὸς πάντα ταῦτα ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνις τῶν χωρίων δείχνει μίαν μεγαλυτέραν εὐημερίαν καὶ μίαν προκεχωρημένην ἐξέλιξιν τοῦ πληθυσμοῦ, ὃ ὁποῖος, ἐπειδὴ δὲν πιέζεται ἀπὸ κανένα, εἶναι ἀφοσιωμένος εἰς τοὺς ἀγρούς του.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν πλούτου γίνεται κατὰ τὸν πλέον ἱκανοποιητικὸν δι' αὐτοὺς τρόπον, δεδομένου ὅτι ἡ ξυλεία ἰδίως τῶν ἀπεράντων δασῶν των ἀποστέλλεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Χώρας.

Ἄκόμη καὶ τὸ χιόνι τὸ ὁποῖον σκεπάζει τὰ βουνά των γνωρίζουν νὰ τὸ ἐκμεταλλεύωνται ἐνεργοῦντες κατὰ τὸ θέρος μὲ μικρὰς λέμβους ἐμπόριον εἰς τὴν Κέρκυραν, μὲ ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὰς τιμὰς πωλήσεως τοῦ φυσικοῦ αὐτοῦ ὄρειοῦ των προϊόντος.

Αἱ γυναῖκες των ἀσχολοῦνται τὸν χειμῶνα ἰδίως εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουν τάπητας, οἱ ὁποῖοι τόσον ὡς πρὸς τὰς πρώτας ὕλας ὅσον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων ἀμιλλῶνται πρὸς τοὺς τῆς Σμύρνης, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ διαστάσεις τῶν ταπήτων εἶναι μικραὶ ἐν συγκρίσει πρὸς ἐκείνας ποῦ συναντᾷ τις εἰς ξένας ἀγοράς.

Οἱ ἄνδρες τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι ῥωμαλέοι, πραγματικὰ παλληκάρια, εὐχαριστημένοι μὲ τὴν παροῦσαν τύχην των καὶ πιστοὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν.

Αἱ ἀπόπειραι ποῦ ἔγιναν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν γιὰ νὰ περιπλέξουν εἰς μίαν ἐπανάστασιν τὴν περιοχὴν τῆς Χιμαράρας, δὲν εὗρον ἀπήχησιν.

Περιστοιχιζόμενοι οἱ Χιμαρριῶται ἀπὸ Τουρκικὰ χωρία, δὲν ἔχουν συμφέρον καὶ διάθεσιν νὰ διακινδυνεύσουν εἰς ἓνα ἄνισον ἀγῶνα τὴν προνομιούχον θέσιν τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησαν.

Εἶναι ἀρκετὰ εὐφρεῖς ὥστε νὰ διαβλέπουν ὅτι ἡ ἀνωτάτη Τουρκικὴ κυριαρχία δὲν ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς φορτίον, ἀλλὰ τοῦναντίον πλεονέκτημα, δεδομένου ὅτι ἐὰν κάποτε οἱ Ἕλληνες ἐγίνοντο κύριοι τῆς Χιμαράρας θὰ ἑτεροματίζοντο φυσικὰ καὶ τὰ προνόμια των!

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἀνησύχησε σοβαρῶς καὶ διεῖδε κινδύνους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ προκύψουν ἐκ τῆς γειτνιασεως τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος περιοχῆς μὲ τὴν Κέρκυραν.

Μπορεῖ ὁμως νὰ εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἐφόσον δὲν θίγει τὰ προνόμια

τὰ ὅποια τὰ χωρία αὐτὰ ἀπέκτησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, δὲν θὰ ἀντικρῶσθαι ἐχθρικός διαθέσεις ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, ἀλλὰ τοῦναντίον θὰ εἶναι οὗτοι ἔτοιμοι νὰ ἀποδυθοῦν ἀκόμη καὶ εἰς ἔνοπλον ἀγῶνα πρὸς διατήρησιν τῆς παρούσης τάξεως καὶ καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

Ὁ φόβος μιᾶς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως ἐκ θαλάσσης ἀποσοβεῖται κατόπιν τῶν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Παλέριου εὐρισκομένων ὀχυρῶν ἐγκαταστάσεων, αἱ ὅποια εἶναι ἐφωδιασμένοι ἀρκετὰ καλὰ μὲ τηλεβόλα καὶ ἀμυντικὴν γραμμὴν.

Γ'

Ἡ τρίτη ὁμάς μερῶν τῆς Ἡπείρου ἃτινα ἐπισκέφθημεν, δηλαδὴ ἡ περιοχὴ τοῦ Μουτσαριφλικίου τοῦ Βερατίου, εὐρίσκεται ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Τσαμουργιά.

Ἡ πεδιάς τῆς Μουζακιᾶς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἕνας ἀληθινὸς σιτοβολῶν τόσον διὰ τὴν Ἀλβανίαν ὅσον καὶ διὰ τὸς ὁμόρους ἐπαρχίας, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐλλείπουν αἱ ἐργατικαὶ δυνάμεις καὶ συνεπῶς ἕνα μέγα μέρος τῶν ἀγρῶν παραμένει ἀκαλλιέργητον χρησιμοποιούμενον κατὰ τὸν χειμῶνα ὡς βοσκή τῶν διαχειμιζόντων προβάτων.

Ἐν τούτοις ὅμως ὑποφώσκει καὶ ἐδῶ, παρὰ τὴν ἀνωτέρω θλιβερὰν εἰκόνα, κάποτε καλλίτερον μέλλον.

Μερικοὶ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων Τούρκων μεγαλογαιοκτημόνων ὅπως, ἐπὶ παραδείγματι, ὁ Σελίμ Πασᾶς, διοικητῆς τοῦ Βερατίου, ὁ Καριμὰν Πασᾶς, μέλος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδρευούσης Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς διακανονισμόν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ συστήματος ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, εἶναι πεπεισμένοι ὅτι μία καλλιέργεισις τῆς θέσεως τῶν χωρικῶν ἐξυπηρετεῖ καὶ τὸ συμφέρον των καὶ δι' αὐτὸ ἔστρεψαν ἤδη τὴν προσοχὴν των εἰς μίαν λογικωτέραν διευθέτησιν καὶ καλλιέργειαν τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας, δεδομένου ὅτι ἐφρόντισαν διὰ τὴν προμήθειαν μὲ ἰδικὰς των δαπάνας νέων γεωργικῶν ἐργαλείων, ἀγορᾶς σπόρων, ἰδρύσεως ἀποθηκῶν καὶ γενικὰ ἔδειξαν κάποτε διαφέρον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς θέσεως τῶν χωρικῶν.

Κατὰ τὴν τριήμερον διαμονὴν μου εἰς Μπεράτι ἔσχον ἐπανελημμένως τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνομιλήσω μὲ τὸν Καριμὰν Πασᾶν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου ἐφιλοξενήθην, περὶ τῆς ἐμπορικῆς καὶ οἰκονομικῆς θέσεως τῆς ὡς ἄνω ἐπαρχίας καθὼς καὶ περὶ τῶν μέσων πρὸς καταπολέμησιν τῆς φτώχειας καὶ τῆς κακομοιριάς, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Ἡπείρου.

Σὰν παιδί τοῦ περιφήμου Ὁμέρ Βρυώνη, ὁ Καριμὰν Παπᾶς, ἔχει κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πατέρα του τὴν δξυδέρκειαν καὶ τὴν δραστηριότητα, ἐπὶ πλεον ὁδὲ συνδυάζει μίαν ἀγάπην πρὸς τὴν δικαιοσύνην.

Ἐπολαύει μεγάλης ἐκτιμήσεως εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν ἔξοχον καταγωγὴν του καὶ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν εὐπροσῆγορον καὶ ἀξιεραστον χαρακτήρα του.

Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη κατήγαγε θρίαμβον μὲ τὴν ἐκλογὴν του ὡς μέλους τοῦ νέου Αὐτοκρατορικοῦ Συμβουλίου.

Δυστυχῶς ὅμως ἡ πάθησις τοῦ ποδιοῦ του (συνεπεία μιᾶς παλαιᾶς μὴ ἐπουλωθείσης πληγῆς) δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μετέχη τῆς μετὰ τῆς νέας του θέσεως συνδεδεμένης ἐργασίας.

Ὁ Καριμάν Πασᾶς ἦτο προηγουμένως Γενικὸς Διοικητὴς Μουτεσερίφης Ἰωαννίνων, δὲν μποροῦσε ὅμως νὰ μείνῃ εὐχαριστημένος μὲ τὴν ἀναδιοργανώσιν τοῦ Βιλαετίου καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος κατὰ τὸ ὁποῖον ὄφειλε αὐτὴ νὰ ἐφαρμοσθῆ καὶ δι' αὐτὸ ὑπέβηκε τὴν παραίτησίν του.

Ὁ Καριμάν Πασᾶς μοῦ ὠμίλησε σχετικῶς καὶ πρὸς τὴν ὑπ' ἐμοῦ ἀσπαζομένην ἄποψιν ὅτι δηλαδὴ ἡ εἰσαγωγή τῆς νέας πολιτικῆς ὀργανώσεως ἐγένετο πρόξενος περισσοτέρας ζημίας παρὰ ὠφελείας.

Ὁ χαρακτὴρ τῶν Ἀλβανῶν δὲν εἶναι τοιοῦτος ὥστε νὰ διοικουῦνται οὗτοι μὲ ἐγκυκλίους ἢ γραπτὰς διατάξεις.

Ὁ Ἀλβανὸς ὑπακούει μόνον εἰς τὴν δύναμιν μιᾶς ἀποφασιστικῆς καὶ σιδηρᾶς θελήσεως.

Δεδομένου ὅμως ὅτι οἱ Κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἐνεπιστεύθη τὴν διεξαγωγὴν τῆς νέας ὀργανώσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν ἐπαρχιῶν, εἶναι τελείως ἀκατάλληλοι ἄνθρωποι, δι' αὐτὸ δὲν ἠμπόρυσαν τὰ προωθήσουν τὴν νέαν μηχανὴν εἰς τὴν κανονικὴν τῆς τροχίαν.

Καὶ προέβη μὲν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διαφόρων νέων Συμβουλίων, ἐπειδὴ ὅμως ταῦτα δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ διευκρινήσουν καὶ νὰ μεταδώσουν τὸ πνεῦμα τῶν νέων θεσμῶν, δι' αὐτὸ στὴν πραγματικότητά ὑφίσταται ἡ παλαιὰ ἀδικία ὑπὸ νέαν μορφήν.

Οἱ Κατῆδες, οἱ ὁποῖοι προεδρεύουν εἰς τὰ δικαστικὰ Συμβούλια, δὲν ἠθέλησαν πάντοτε νὰ ἐφαρμόσουν τὸ πνεῦμα τοῦ Νόμου.

Τὰ ἄλλα μέλη τὰ ἀποτελούμενα ἐκ Τούρκων παρέχουν εἰς τούτους μετὰ προθυμίας τὴν ὑποστήριξίν των, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ὁσάκις ἔχουν τὸ θάρρος νὰ ἐκφράσουν ἐλευθέρως τὴν γνώμην των εὐρίσκονται ἐν μειοψηφίᾳ.

Τὰ παράπονα τῶν Χριστιανῶν διὰ τὴν νέαν αὐτὴν πολιτικὴν μεταρρυθμιστικὴν δοκιμὴν εἶναι γενικά καὶ πιστεύω ὅτι ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θὰ ἄρῃ ὁσονοῦπῳ τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἢ τοῦλάχιστον θὰ ὄφειλε νὰ τὸν μεταβάλῃ, ἐὰν πραγματικῶς ἐπιδιώκῃ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς μίαν ἀμερόληπτον ἐφαρμογὴν καὶ ἐξάσκησιν τῆς δικαιοσύνης.

Ὁ εἰσηγητὴς τῶν νεωτέρων μεταρρυθμιστικῶν διατάξεων μὲ τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τελείως τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δικαστῶν, οἱ ὁποῖοι κατὰ μέγα μέρος ἐξήσκουν τὴν διαδικασίαν εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια καὶ

νὰ τὴν μεταβίβαση εἰς τὰ δικαστικὰ Συμβούλια, ἐπεζήτησεν ἀναμφιβόλως νὰ ἀποφύγη μίαν ἰσχυροτάτην ἀντίθεσιν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἀντέδρων εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων αὐτῶν καὶ δι' αὐτὸ ὥρισε τοὺς Κατῆδες ὡς Προέδρους τῶν νέων δικαστηρίων.

Καὶ ἐὰν μὲν ἐπρόκειτο μόνον περὶ τίτλου τιμῆς, δὲν θὰ ἦτο ἴσως τὸ πρῶγμα ἐπικίνδυνον, δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ ψῆφος τοῦ προεδρεύοντος εἶναι ἐκείνη ἢ ὅποια ἐν ἰσοψηφίᾳ δίδει κῦρος εἰς τὴν ἀπόφασιν, δὲν ἔχουν ἄδικον οἱ Χριστιανοὶ νὰ νομίζουσι πῶς προτιμότερα πού αἱ ὑποθέσεις των ἐξεδικάζοντο ἀπὸ Συμβούλια εἰς τὰ ὅποια ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Διοικητοῦ μετεῖχεν μὲ δικαίωμα ψήφου καὶ ὁ Μητροπολίτης, ἠμποροῦσαν νὰ ἐλπίζουσι εἰς μίαν δικαίαν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν καὶ οὐχὶ τῶρα μὲ τὴν νέαν σύνθεσιν τοῦ Συμβουλίου.

Εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Ἡπείρου δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψει εἰς τὰ δικαστήρια ἢ μαρτυρία τῶν Χριστιανῶν ἐναντίον τῶν Μουσουλμάνων, αὐτοπροσώπως δὲ πληροφωρήθη καὶ δι' ἄλλας ἐκνόμους περιπτώσεις καθ' ἃς ὁ Κατῆς (συγκεκριμένως ὁ τῆς Παραμυθιάς) τὴν προσαγωγὴν τίτλων κατοχῆς θεωρεῖ παράνομον, τὸ δὲ δικαστήριον συνεφώνησεν εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτήν.

Εἰς τὸν νέον ὄργανισμὸν τῶν δικαστηρίων δὲν ἔγινε τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ καταστρατηγῆται τὸ πνεῦμα τοῦ Νόμου εἰς τὰς πολιτικὰς διαδικασίας καὶ ὅ,τι καινούργιο καὶ μεταρρυθμιστικὸν ἔχει εἰσελθεῖ διὰ τῆς θύρας ἐκδιώκεται διὰ τοῦ παραθύρου.

Καθῆκον τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ἡ καταπολέμησις τοιούτων παραβιάσεων καὶ καταστρατηγήσεων τοῦ πνεύματος τῶν νόμων, δυστυχῶς ὅμως εἰς σπανιωτάτας περιπτώσεις συναντᾷ τις μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν, διότι οἱ Μουτεσερρήφιδες, οἱ Καϊμακάμηδες ἢ Μουδήφιδες θεωροῦν σκόπιμον καὶ συμφέρον νὰ διατελοῦν εἰς ἀγαθωτάτας σχέσεις μὲ τὸν Κατῆν, ἐφόσον, ὅπως εἶναι παγκοίνως γνωστόν, μία τοιαύτη ἐγκάρδιος συνεννόησις μεταξύ των ὑποβοηθεῖ καὶ τὰ ἀτομικά των συμφέροντα.

Βεβαίως θὰ ἦτο ὄχι σωστὸν νὰ θέλη τις νὰ πιστεύῃ ὅτι αἱ ἀνωμαλίας καὶ αἱ διακρίσεις ὡς πρὸς τὴν ἐξάσκησιν τῆς δικαιοσύνης ἀφοροῦν μόνον τοὺς Χριστιανοὺς ὑπηκόους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Καὶ οἱ Μουσουλμάνοι δὲν εἶναι πλήρως ἐξησφαλισμένοι, ἐν τούτοις ὅμως δυσκολώτερον ἢ οἱ Χριστιανοὶ εὐρίσκουσι δικηγόρους διὰ τὴν υπεράσπισιν τῶν ὑποθέσεων των εἰς τὰ δικαστήρια.

Κατὰ τὴν περιουσίαν μου ἐγενόμην αὐτόπτης μάρτυς περιπτώσεων καθ' ἃς οἰκογένειαι, ἐπὶ παραδείγματι, αἱ ὅποια ἐπὶ 40 συναπτά ἔτη εἶχον εἰς χεῖράς των ἀπροσβλήτους ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως τίτλους κατοχῆς ἐπὶ διαφόρων κτημάτων, ἐξετοπίζοντο ἐκ τῆς ἰδιοκτησίας των ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων των ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς Ἰλίου ἐκδιδομένου κατόπιν δωροδοκίας.

ἐναντίον δὲ αὐτῆς τῆς καταδήλου καὶ βοώσης ἀδικίας εἰς μάτην ἐζήτουν διὰ διαφόρων προσφυγῶν εἰς τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς προστασίαν καὶ βοήθειαν.

Ἐντεῦθεν προκύπτει ὀλοφάνερα τὸ ἄτοπον καὶ ἀψυχολόγητον γεγονός, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ εἰσηγηταί τις ἐπὶ τοῦ χάρτου νέας μεταρρυθμιστικὰς καταστάσεις καὶ νὰ ἐμπιστευέται τὴν διεξυγωγὴν τούτων εἰς ὄργανα ὑπαλλήλικα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλλείπουν καὶ ἡ ἱκανότης καὶ ἡ θέλησις.

Ἐὰν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ταυτοχρόνως μὲ τὴν εἰσήγησιν τῶν οργανωτικῶν σχεδίων εἶχε φροντίσει, διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τούτων, νὰ στείλῃ παραλλήλως καὶ τὸν ἀπαραίτητον ἀριθμὸν ἱκανῶν ὑπαλλήλων, ἴσως εἰς τὴν περιπτώσειν αὐτὴν θὰ μπορούσε τὸ μεταρρυθμιστικὸν ἔργον νὰ ἀποβῆ ἔπιωφελές πραγματικῶς, ἐνῶ τώρα δὲν ἐδημιουργήθη τίποτε ἄλλο παρὰ μία μεγάλη ἀδικία καὶ ἀταξία.

Πιστεύω πῶς αὐτὰ τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἐξέθεσα σχετικῶς μὲ τὰς περιοχὰς τῆς Ἡπείρου τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθην εἶναι ἀρκετὰ νὰ καταδείξουν, ὅτι εἰς μίαν τόσον ἄνισον κατανομήν τῶν φόρων καὶ τόσον γενικῶς κρατουσάν ἔλλειψιν ἀπονομῆς δικαιοσύνης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζῃ τις ἢ νὰ σκέπτεται περὶ μιᾶς ἀνυψώσεως τοῦ κοινωνικοῦ ἐπιπέδου τῆς Χώρας.

Θὰ ἐπεθύμουν ὡσαύτως νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν καὶ ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ἓνα μέρος αὐτῆς τῆς ἀθλίας καταστάσεως ἔχει τὰς ῥίζας του καὶ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ δι' αὐτὸ αἱ μεταρρυθμίσεις δὲν μπορούν νὰ εἰσαχθῶν ἀποτόμως καὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ βαθμηδόν, μὲ μεγάλην σύνεσιν καὶ μὲ βαθεῖαν μελέτην τῶν ὑφισταμένων συνθηκῶν.

Ἡ Κυβέρνησις θὰ ἔπρεπε ἐπὶ δύο κλάδων τῆς διοικήσεως νὰ στρέψῃ ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν της διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν της ἔργον μίαν ἱκανοποιητικὴν καὶ ἀσάλευτον πρόοδον, δηλαδὴ εἰς μίαν *συστηματικὴν ὁργάνωσιν τῶν Σχολείων* καὶ εἰς μίαν καλλιτέρευσιν τῶν συγκοινωνιῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ὅμως δυστυχῶς μέχρι τοῦ πλέον προσηπάτου χρόνου δὲν ἔκαμε ἀπολύτως τίποτε γύρω ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς κατευθύνσεις.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος ἤρχισε ὁπωσδήποτε νὰ στρέφῃ τὴν προσοχὴν της εἰς τὴν ἴδρυσιν σχολείων μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι εἰς τὴν ἐνέργειάν της αὐτὴν βαδίζει μὲ κάποιαν μεροληψίαν καὶ μὲ κάποιον φατριασμόν, ὁ ὁποῖος δὲν τῆς ἐπιτρέπει νὰ ἐξασφαλίσῃ καὶ τὰς συμπαθείας τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου.

Συνήντησα ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ τὸ Μπεράτι Τουρκικὰ σχολεῖα Μέσης βαθμίδος λειτουργοῦντα μὲ Κυβερνητικὰς ἐπιχορηγήσεις καὶ προικοδοτήσεις, καθὼς ἐπίσης καὶ διάφορα μεγαλύτερα κέντρα τῆς ὑπαίθρου καὶ Τουρκικὰ σχολεῖα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, τῶν ὁποίων οἱ διδάσκοντες πληρώνονται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἐνῶ ἀντιθέτως ὅλοι οἱ διδάσκαλοι τῶν Χριστιανικῶν σχολείων συντηροῦνται μόνον

διὰ τῶν εἰσφορῶν τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν δωρεῶν τῶν διαφόρων δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν.

Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀνισότης, ἐνῶ εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν θὰ ἔπρεπε πρὸ παντὸς ἄλλου νὰ σκεφθοῦν νὰ ἐξισώσουν κατὰ τὸ δυνατόν καὶ νὰ ἐξαλείψουν τὴν ἐχθρικήν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν δύο κοινωνικῶν τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς τὸ Μουσουλμανικὸν στοιχεῖον ὑστερεῖ τοῦ Χριστιανικοῦ ὡς πρὸς τὴν Μόρφωσιν καὶ ἐντεῦθεν προβάλλει ὡς ἀναγκαῖα καὶ ἐπιβεβλημένη ἡ Ἱδρυσις Τουρκικῶν σχολείων, θὰ ἔπρεπε ὁμοίως ἡ Κυβέρνησις νὰ μὴ ἐμποδίζῃ καὶ τὰς Χριστιανικὰς Κοινοτήτας, ἀλλ' ἀντιθέτως νὰ τὰς ἐνισχύῃ μὲ ἀναλόγους εἰσφορὰς διὰ σχολικοὺς σκοποὺς.

Ἰδιαιτέρως θὰ ἐπεθύμει τις διὰ τὴν Ἡπειρον νὰ ἔβλεπε τὴν Κυβέρνησιν προβαίνουσαν εἰς τὴν Ἱδρυσιν ἐπαγγελματικῶν σχολῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀπὸ κοινοῦ τὰ παιδιὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Χριστιανῶν θὰ ἐδιδάσκοντο τὰ βασικώτερα χειρωνακτικὰ ἐπαγγέλματα.

Μὲ τοιαύτας ἐγκαταστάσεις θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτευχθῇ ὥστε καὶ ἡ νεολαία τῶν πτωχῶν Μουσουλμανικῶν τάξεων, ἡ ὁποία ὑστερεῖ σήμερον εἰς κάθε χρήσιμον ἀπασχόλησιν, νὰ συνηθίσῃ εἰς τὴν ἐργασίαν, καὶ ἔτσι βαθμηδὸν νὰ καταπολεμηθῇ καὶ ἡ προκατάληψις καὶ ἡ ἐσφαλμένη ἐκ τῶν προτέρων κρίσις, συνεπιείγῃ τῆς ὁποίας ὁ κάθε Τούρκος ἐδῶ πέρα πιστεύει, πὼς αὐτὸς εἶναι *πλασμένος μόνον νὰ διατάσῃ*, ὁ δὲ Χριστιανὸς *μόνον νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῇ!*

Ἐνῶ δὲ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ποὺ ὑποδείξαμεν παραπάνω, διὰ τῆς αὐξήσεως δῆλον ὅτι καὶ τῆς καλλιτερεύσεως τῶν σχολείων θὰ ἐλαμβάνετο πρόνοια διὰ μίαν *συγχρονισμένην μόρφωσιν τῆς νέας γενεᾶς*, θὰ ἦτο δυνατόν παραλλήλως καὶ ταυτοχρόνως διὰ τῆς ἐξελίξεως καὶ τελειοποιήσεως τῆς συγκοινωνίας εἰς τὰς ἐπὶ μέρους περιφερείας τῆς Ἡπείρου καὶ μεταξὺ τῶν καὶ μὲ τὸ ἐξωτερικὸν νὰ συνδεθοῦν αὐταὶ στενά, καὶ ἔτσι *νὰ διευκολυνθῇ καὶ ἡ ταχύτερα ἐξάπλωσις νέων ἀντιλήψεων* καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ *μετάδοσις νέων ἰδεῶν*.

Οἱ δρόμοι καὶ αἱ γέφυραι, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατασκευασθῆ εἰς τὴν Ἡπειρον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, κατεστράφησαν καὶ καμμία χεῖρ βοήθειας δὲν παρατηρεῖται πούθεν ἀδιὰ νὰ θεραπευθῇ αὐτὴ ἡ προϊούσα ἀθλιότης ὡς πρὸς τὴν ἔλλειψιν συγκοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας.

Ἡ Κυβέρνησις νομίζει ὅτι δὲν ἔχει τὰ ἀναγκαιοῦντα χρηματικὰ ποσὰ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν.

Πιθανῶς, ἀλλὰ διατι ἀπορρίπτει τὴν βοήθειαν τῶν ἰδιωτῶν, καὶ διατι δὲν ἐγκρίνει τὴν Ἱδρυσιν καὶ λειτουργίαν ἀνωνύμων Ἐταιρειῶν μὲ σκοπὸν τὴν κατασκευὴν δρόμων καὶ γεφυρῶν.

Μεταξὺ Μπερατίου καὶ Ἀλῶνος ἐκτείνεται ἡ εὐφορος πεδιάς τῆς Μουζακιάς ἡ ὁποία διασχίζεται καὶ διαρρέεται ἀπὸ τὸν Ἀῶνον.

Ἐπερὶ τῶν ὁδῶν τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει οὐδαμία γέφυρα, ὃ δὲ ταξιδιώτης τὸν διέρχεται τὸ μὲν καλοκαίρι μὲ μισοχαλασμένες βάρκες, τὸν δὲ χειμῶνα εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναζητῇ δίοδον μέσα σὲ δυσβίτους ἀτραπούς τῶν ἀπομακρυνσμένων βουνῶν.

Παρομοίαν ὁμοιότητα ἀδιαφορίας δείχνει ἡ Κυβέρνησις καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπισκευὴν καὶ διατήρησιν τῶν λιμένων.

Τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου διαδέκουν μίαν σειρὰν ἀπὸ θαλασσίας διεξόδους αἱ ὁποῖαι μὲ μικρὰν βοήθειαν ἐκ μέρους τῶν Ἀρχῶν μποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς σημεῖα ἐπικοινωνίας μεταξὺ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν διαφόρων Ἠπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις ὁμοῦ παρρημενεῖ ἀδρανῆς, ἀφίνει τὴν χώραν εἰς τὴν ἀπομόνωσίν της καὶ ἔτσι τὴν στερεῖ ἐνὸς ἀποτελεσματικοῦ μέσου πρὸς καταπολέμησιν τῶν σκουριασμένων ἀντιλήψεων καὶ τῶν κακῶν συνηθειῶν τοῦ πληθυσμοῦ.

Αὐτὰ ὅλα εἶναι λίαν ἐπιζήμια εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν Μεταρροθμίσεων, σπουδαιότερον ὁμοῦ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι μὲ τὰ μέτρα αὐτὰ τῆς ἀπομόνωσεως παρεμποδίζεται καὶ κάθε διαφωτισμὸς τοῦ πληθυσμοῦ, ὃ ὁποῖος θὰ ἤρχετο ὡς ἀποτέλεσμα τῆς συχνοτάτης ἐπικοινωνίας μὲ ἄλλας περισσότερον προωδευμένας χώρας.

Θὰ ἐπεθύμουν νὰ μοι ἐπιτραπῇ ὅπως τὰς ἀνωτέρω ἀπόψεις ἐνισχύσω μὲ τὴν παράθεσιν ἐνὸς τοῦλάχιστον παραδείγματος.

Μεταξὺ Πορτο-Παλέρμου καὶ Ἠγουμένισης εὐρίσκεται ὁ λιμὴν τῶν Ἀγίων Σαράντα, ὅπου μποροῦν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους νὰ προσορμισθοῦν ἀσφαλῶς καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀκόμη πλοῖα, καὶ νὰ ἀποπλεύσουν ἐπίσης ἀσφαλῶς.

Ὁ λιμὴν αὐτὸς εἶναι ἡ καλλιτέρα καὶ πλησιεστέρα θαλασσία διεξόδος δι' ὅλον τὸ Πασαλίκιον τοῦ Ἀργυροκάστρου.

Τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον ὀλοκλήρου τῆς τόσον δαυιλῶς ὑπὸ τῆς φύσεως πεπραιοκισμένης περιοχῆς Δελβίνου, Ἀργυροκάστρου καὶ Τεπελενίου θὰ ἔπρεπε φυσικὰ νὰ ἐξυπηρετηθῇ διὰ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος θαλασσίας διεξόδου.

Τόσον δὲ σπουδαῖον εἶναι αὐτὸ τὸ ἐπίνειον, ὥστε τὸ Αὐστριακὸν Lloyd ἀπεφάσισεν ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος νὰ προσεγγίξῃ μὲ τὰ πλοῖα τῆς γραμμῆς τῶν Δαλματικῶν καὶ Ἀλβανικῶν παραλίων.

Δυστυχῶς ὁμοῦ ὑπάρχει εἰς τοὺς Ἀγίους Σαράντα ἔλλειψις ἀπὸ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια ἐνὸς λιμένος.

Ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ τοῦ ἐπίνειου τούτου κατέχεται ἀπὸ τὴν κατοικίαν τοῦ ὑγειονομικοῦ ἱατροῦ, ἀπὸ ἓνα μικρὸν οἶκημα τελωνεῖου μὲ μίαν ἀποθήκην πού χωρεῖ μόνις 50 δέματα ἐμπορευμάτων καὶ ἀπὸ ἓνα ἑλεεινὸν ἀχυρῶνα!

Ταξιδιωτὰι καὶ ἐμπορεύματα εἶναι ἐκτεθειμένοι εἰς ὅλας τὰς καιρικὰς

μεταβολὰς καὶ ἔτσι ἡ συγκοινωνία εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ παρὰ τὴν θαυμασίαν τοποθεσίαν δὲν ἔχει ἐξελιχθῆ, μοιραίως δὲ τὸ ἐμπόριον ἔχει ἀποτραπῆ ἀπὸ τὴν φυσικὴν του κατεύθυνσιν καὶ λαμβάνει τὴν περίφημον περιπλάνησιν διὰ μέσον τῆς Πρεβέζης, ὅπου ἡ τιμὴ τῶν διὰ θαλάσσης εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων εἶναι παρὰ πολὺ ὑψωμένη καὶ ἡ πώλησις των συνεπῶς δυσχεροτέρα.

Μερικοὶ πλούσιοι ἔμποροι τοῦ Ἀργυροκάστρου προσεφέρθησαν δι' ἰδίων ἐξόδων νὰ ἀνοικοδομήσουν εἰς Ἀγίους Σαράντα τὰς ἀναγκαίουσας ἀποθήκας καὶ εἰς διάστημα 15—20 ἐτῶν, καθ' ὃ θὰ εἶχον ταύτας ὑπὸ τὴν κατοχὴν των νὰ εἰσπράττουν μικρὸν τινα φόρον ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀποθηκῶν, αἱ ὁποῖαι αὐτοδικαίως μετὰ ταῦτα θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν Τουρκικὴν ἰδιοκτησίαν.

Αὐτὴν ὁμως τὴν πρότασιν τῶν ἐμπόρων, τὴν τόσον ἐπωφελεῖ διὰ τὸ δημόσιον Τουρκικὸν Ταμεῖον, ἡ Τοπικὴ διοίκησις δὲν ἠθέλησε μέχρι τοῦδε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει.

Εἶμαι ὁμως πεπεισμένος ὅτι, ἐὰν ἡ πρότασις τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐμπόρων ἐγίνετο δεκτὴ ἢ κατ' ἄλλον τρόπον διηυκολύνετο ἡ συγκοινωνία εἰς τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀγίων Σαράντα, εἰς τὸν ἔρημον καὶ ἐγκαταλειμμένον αὐτὸν μέχρι τοῦδε λιμένα τῶν Ἡπειρωτικῶν ἀκτῶν θὰ ἀνηγείροντο οὐχὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως μερικῶν δεκάδων ἐτῶν περίβλεπτα σπίτια καὶ ἀποθήκαι μὲ ὄλας τὰς ἀνάσεις.

Πόσον δὲ γρήγορα ἡ εὐκόλος ἐπικοινωνία μὲ τὸ ἔξωτερικὸν ἐπενεργεῖ εἰς τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν ἐπ' ἀνθῆσιν πόλεων καὶ ἐν Ἡπειρῷ ἀκόμη, δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν ὡς ἐποικοδομητικὸν παράδειγμα τὴν Αὐλῶνα.

Ἡ Αὐλῶν, παρὰ τὴν ἀνθυγιεινὴν τοποθεσίαν της καὶ τὰς οὐχὶ εὐνοϊκὰς συνθήκας, δεδομένου ὅτι ἡ πόλις εὐρίσκεται ὀλίγον μακρὰν τοῦ ἐπίνειου, ἐν τούτοις ἀφ' ἧς ἐποχῆς τὴν ἐπεσκέπτοντο τὰ ἀτμόπλοια τῆς Αὐστριακῆς Ἑταιρείας Lloyd προσέλαβεν μίαν οὐσιαστικὴν ἀνάπτυξιν καὶ μὲ σημαντικὴν αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ καὶ μὲ πλουτισμὸν νέων ἐμπορικῶν καταστημάτων.

Ἐν τέλει ἀπεξηράνθη καὶ μετεβλήθη εἰς ἀνθηροῦς κήπους καὶ τμήμα σημαντικὸν ἐκ τῶν ἐλωδῶν περὶ τὴν πόλιν ἐκτάσεων.

Δύναται δὲ ὁ καθένας νὰ φαντασθῇ πόσον ἀκόμη περισσότερον θὰ ἤκμαζεν ἡ πόλις αὐτή, ἐὰν ἐξωβελίζοντο τὰ ἐμπόδια τὰ ὁποῖα παρακωλύουν τὴν συγκοινωνίαν της μὲ τὸ ἔσωτερικὸν τῶν Ἡπειρωτικῶν ἐπαρχιῶν.

Εἰς τὴν νέαν ὁμως ὀργάνωσιν τοῦ Βιλαετίου ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις παρεῖδεν ἐντελῶς τὴν ἐμπορικὴν σημασίαν τοῦ τομέως αὐτοῦ καὶ ἐνῶ μετέθεσε τὴν ἐδραν τοῦ Πασᾶ εἰς τὸ Μπεράτι καὶ τὴν Αὐλῶνα ἀφῆκε μόνον ἓνα Καϊμακάμην.

Ὁ τόπος συνεπῶς παρέμεινε ἔστερημένος τοῦ καταλλήλου δικαστηρίου διὰ τὴν διευθέτησιν τῶν ἐμπορικῶν διαφορῶν.

Ἐπέστησα τὴν προσοχὴν τοῦ Μουτσερίφη τοῦ Μπερατίου καὶ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν μου εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὴν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἡπείρου σχετικῶς μὲ τὴν λυπηρὰν αὐτὴν κατάστασιν.

Ὁ Σελίμ-Πασᾶς εἰς τὸ Μπεράτι μοῦ ὑποσχέθη ὅτι θὰ διευθετήσῃ τὴν πραγματικὴν αὐτὴν ἔλλειψιν, ὅσον τοῦλάχιστον ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὸν διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἐπαγρυπνήσεως τοῦ πολιτικοῦ δικαστηρίου τῆς Αὐλῶνος, οὗτινος προΐσταται Κατῆς.

Ὁ ἐνταῦθα ἐπίσης Γενικὸς Διοικητὴς μοῦ εἶπεν ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν ἀναγκαιότητα ἐνὸς τοιούτου Ἐμποροδικείου καὶ ὅτι θὰ προβῆ εἰς τὴν ἴδρυσίν του ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου.

Διὰ νὰ ἐπισπευσθῇ ὁμοῦς ἡ πραγματοποιήσις τῆς ὑποσχέσεως αὐτῆς θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἓνα ὁμαδικὸν διάβημα διὰ τῶν ἐν Αὐλῶνι εὐρισκομένων Προξενικῶν ἀντιπροσώπων καὶ τὸ ὁποῖον νὰ ἐπικουρηθῇ καὶ ἀπὸ τὸν ἐκεῖ εὐρισκόμενον συνάδελφόν μου.

Δ'.

Ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν μὲ γενικὰς καὶ ἀδρᾶς γραμμὰς προσεπάθησα νὰ δώσω περὶ τῆς καταστάσεως τῶν τμημάτων τῆς Ἡπείρου τὰ ὁποῖα ἐπεσκέφθην δὲν ἤμπορεῖ—κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου τοῦλάχιστον—νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις ὅτι εἶναι πλήρης καὶ τελεία.

Ταξείδια εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Χώρας εἶναι συνδεδεμένα μὲ ἐξαιρετικὰς δυσκολίας ἀκόμη καὶ διὰ τὸν μετὰ δραστηριότητος ἐρευνῶντα, διότι μέσα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀπομόνωσιν μιᾶς ἀνατολίτικης ζωῆς παραμένει εἰς τὸν ταξειδιώτην ἡ ἐντύπωσις ὅτι μόνον ὑπὸ πολλαπλοῦς περιορισμοὺς εἶναι ἐφικτὴ ἡ διεῖσδυσις εἰς τὸν ἐσωτερικὸν μηχανισμόν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ἔτσι μερικὰς λεπτομερείας, τὰς ὁποίας ἀκόμη συνέλεξα γύρω ἀπὸ τὴν λειτουργίαν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰς ὁποίας δὲν ἠδυνήθην νὰ συμπεριλάβω εἰς τὰ στενὰ περιθώρια τῆς παρούσης γενικῆς μου ἐκθέσεως, θὰ εἶμαι εἰς θέσιν νὰ μεταδώσω κατόπιν σχετικῆς ἐκτιμῆσεως καὶ ἐπεξεργασίας εἰς τὴν προσεχῆ ἐκθεσίν μου.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ ταξίδιον ποὺ ἐπραγματοποίησα μοῦ διηυκρίνησε ἀρκετὰ σημεῖα τόσον ὑπὸ τὴν ἔποψιν πολιτισμοῦ ὅσον καὶ γύρω ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος τμημάτων τῆς Ἡπείρου.

Καὶ ἔτσι εὐρίσκομαι εἰς θέσιν νὰ μὴ παραγνωρίζω τὰ ἐμπόδια εἰς τὰ ὁποῖα προσκρούει ἡ Κυβέρνησις κατὰ τὴν προπαρασκευὴν μιᾶς βελτιώσεως τῆς καταστάσεως.

Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς μία οὐσιώδης προϋπόθεσις διὰ μίαν τοιαύτην βελτίωσιν ἔδημιουργήθη.

Ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀκαταγέγιστος ἰσχὺς τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων ἐθραύσθη.

Ἐκεῖνοι ποὺ ἄλλοτε ἦσαν ἡ μάλιστα καὶ ὁ τρόμος τῶν Χριστιανῶν θρησκείων τῆς Ὑψηλῆς Πύλης καὶ ἐμυκτήριζον κάθε νόμον καὶ κάθε ἔννοιαν τάξεως, δὲν τολμοῦν πλέον παρὰ μόνον εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις νὰ ἀνταχθοῦν εἰς τὰ ὄργανα τῆς Κυβερνήσεως ὁσάκις ταῦτα ἐκδηλοῦνται μὲ κάποιαν ἐνεργητικότητα καὶ ἀκαμπτὸν ἀποφασιστικότητα.

Ὅσαῦτως καὶ ἀπὸ τὸ Χριστιανικὸν τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἔχει νὰ ἀνησυχῇ σοβαρῶς ἢ Ὑψηλῆ Πύλη, ἐκτὸς ἴσως τῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα συνορευουσῶν περιοχῶν, δεδομένου ὅτι ὁ μὴ ἐξησκημένος εἰς τὰ ὄπλα πληθυσμὸς τῆς ὑπαίθρου φοβεῖται τὴν ὑπεροχὴν τῶν στρατιωτικῶς ἐκγυμνασμένων κυριάρχων του.

Ἡ Κυβέρνησις συνεπῶς θὰ μπορούσε σχετικῶς μὲ τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Ἀυτοκρατορίας τῆς νὰ ἀφοσιωθῇ μὲ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν εἰς τὸ μεταρρυθμιστικὸν της ἔργον.

Ἐὰν κατώρθωνε νὰ θραύσῃ καὶ νὰ ἀποδιώξῃ τὴν τρομερὰν νωθρότητα εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσαν οἱ Ἀλβανοὶ κυρίαρχοι καὶ νὰ ἀφυπνίσῃ τοῦλάχιστον εἰς τὴν νεολαίαν τὴν ἀγάπην πρὸς ἐργασίαν δι' ἓνα ἀνώτερον πολιτισμὸν, εἰς τὴν μπορούσε περαιτέρω νὰ θέσῃ ἐμπόδια εἰς τὴν διαφθορὰν ἢ ὁποία κυριαρχεῖ εἰς τὰς τάξεις τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τῆς, τότε θὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἡσυχία καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐξασφάλισις τῆς δικαιοσύνης, τότε θὰ ἀναχαιτισθῇ καὶ θὰ ἀποφευχθῇ ὁ ἐμπορικὸς μαρασμὸς εἰς τὸν ὁποῖον τῶρα μὲ γοργὸν βῆμα περιέπεσαν τὰ τμήματα αὐτὰ τῆς Ἡπείρου.

Ἡ πιθανότης διὰ μίαν τοιαύτην ἀνάρρωσιν ὑπάρχει καὶ ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν παραλλήλως δὲν ἐλλείπουν οὔτε ἡ ἰδιοφυΐα οὔτε ἡ πρὸς μόρφωσιν ἱκανότης.

Ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον ἐλλείπει καὶ τοῦ ὁποῖου ἔχει τὰ μάλιστα ἀνάγκη ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ χρηστὴ καὶ συνετὴ Διοίκησις.

Z w i e d i n e k

Ε΄.

Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἀνωτέρω θὰ ἐπέισθη ἀσφαλῶς ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας ἐν Ἡπείρῳ δὲν ἦτο παραφυσὸς τῆς Μετερνιαίου τοιαύτης ἐναντι τοῦ ὄλου Ἑλληνικοῦ προβλήματος.

Προξενοῦν δὲ τῇ ἀληθείᾳ κατάπληξιν αἱ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τοῦ Ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἡπείρου καὶ αἱ διὰ τὸν γενικώτερον ἐκπολιτισμὸν ταύτης ὑποδείξεις τοῦ Αὐστριακοῦ διπλωμάτου πρὸς τὴν Κυβερνήσιν του καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐν Ἡπείρῳ.

Ἀκόμη καὶ σήμερον πλείσται τῶν ὑποδείξεων ἐκείνων διατηροῦν ἀνάγλυφον τὴν ἀξίαν των.

Ἡ ψυχολογία ἐπίσης τοῦ χαρακτήρος τῆς συγκυριαρχίας τῶν Ἀλβανῶν ἐν Ἑπίρῳ, ἡ βαθυτάτη ἀνάλυσις τῶν αἰτίων τῆς ἀποτυχίας τῶν πολιτικῶν μεταρρυθμίσεων τῆς Τουρκίας ἐν Ἑπίρῳ—ἀνάλυσιν τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὴν Ἑπειρωτικὴν Ἱστορίαν ἔχει μέχρι σήμερον δώσει—καὶ αἱ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν γινώμαί του, ἀποκαλύπτουν ὄχι ῥωμαντικὸν φιλελληνισμόν. ἀλλὰ διορατικότητα σπανίαν, ρεαλιστικότητα ζηλευτὴν καὶ φιλελληνισμόν ἐμπράγματον.

Πόσον τῇ ἀληθείᾳ ὁ χρόνος εἶναι εὐεργετικὸς διὰ τὴν ἀποκαταστάσειν μερικῶν Ἱστορικῶν πλανῶν!